

Palócz Éva,
a Kopint-Tárki vezérigazgatója

E-mail: eva.palocz@kopint-tarki.hu

AZ INFLÁCIÓS CSATA EURÓPAI TÁJKÉPE: MAGYARORSZÁG
ELESETT

2022-ben az infláció olyan mértékű elszabadulásának lehettünk tanúi világméretekben, amilyenre az 1970-es évek óta nem volt példa. Az Európai Unióban a fogyasztói árak 2021–2022-ben hónapról hónapra emelkedtek, az infláció októberben 11,5 százalékos év/éves növekedéssel tetőzött. Azóta mérséklődik, de éves átlagban így is 9,2 százalékot tett ki.

A közgazdasági gondolkodást ma legfőképp a magas infláció okainak, kezelésének, valamint gazdasági-társadalmi következményeinek a feltárása uralja. Ezekről olyan sok elemzés és cikk született, hogy itt ezeket nem is fogom felsorolni. Kevés szó esett azonban eddig arról, hogy az egyes európai országcsoportok, régiók között határozott és jól körvonalazható különbségek tapasztalhatók.

Európai tájkép

Az Európai Unión belül az elmúlt két év fogyasztóiár-emelkedésének figyelemre méltó regionális karaktere körvonalazódik, azaz az infláció korántsem azonos mértékben sújtotta az egyes országokat és régiókat. A 2022. decemberi, 10,4 százalékos EU-szintű év/éves átlagos árszínvonal-emelkedés mögött az egyes országcsoportok között határozott különbségek azonosíthatók (*1. ábra*). Az adatok alapján négy országcsoportot különböztethetünk meg:

A *három balti ország*, ahol a fogyasztói árak már 2021-ben, de különösen 2022-ben meredeken, más országokéhoz képest is kimagaslóan nőttek. Ennek oka elsősorban az energia fogyasztói árának erőteljes megugrása volt, mivel a balti kormányok a világpiaci energiaárak változását teljes mértékben érvényesítették a belföldi árakban. De korántsem csak az energiaárak emelkedése volt kiemelkedő, hanem sok más termékcsoporté is, például az élelmiszereké, illetve az éttermi szolgáltatásoké.

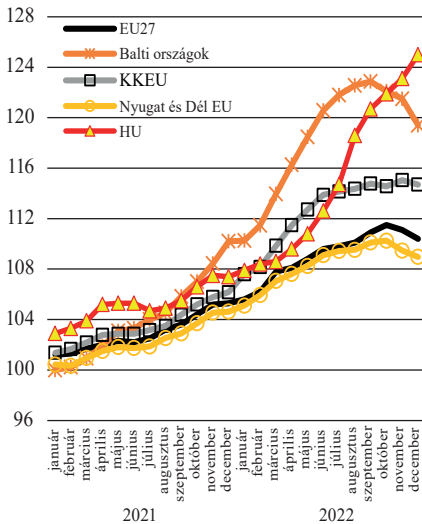
<https://doi.org/10.47630/KULG.2023.67.1-2.120>

Az infláció a balti országokban 2022 szeptemberében 22,9 százalékon tetőzött, majd decemberre 19,4 százalékra csökkent, az egyes országokban 17,5 és 20,7 százalék között mozgott.

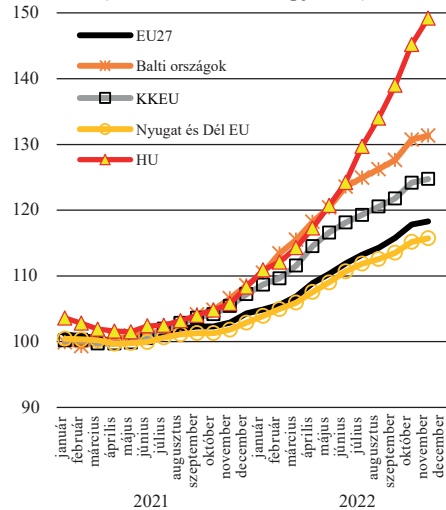
I. ábra

Havi (év/év) fogyasztói árindex az EU egyes országcsoportjaiban

A HICP az EU különböző országcsoportjaiban
(előző év azonos hónapja=100)

Az élelmiszerárak az EU-különböző országcsoportjaiban
(előző év azonos hónapja=100)

Forrás: Eurostat, Economy and Finance, Prices, [prc_hicp_manr].

Az egyes országcsoportok:

Balti országok (3): Észtország, Lettország, Litvánia

Kelet-közép-európai országok (6): Bulgária, Csehország, Horvátország, Lengyelország, Románia, Szlovákia

Nyugat- és dél-európai országok (17): Ausztria, Belgium, Ciprus, Dánia, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Luxemburg, Németország, Málta, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Svédország, Szlovénia

A széles értelemben vett *kelet-közép-európai országok csoportja* (Magyarország nélkül) Csehország, Szlovákia és Lengyelország mellett magába foglalja Bulgáriát és Romániát, valamint Horvátországot is (KKEU). Ez az országcsoport is figyelemre méltóan homogénnek bizonyult az elmúlt két évben, olyan értelemben, hogy az infláció minden országban alacsonyabb volt, mint a balti országokban. Az év/éves havi fogyasztói árindex Bulgárián kívül minden országban novemberben

tetözött, és decemberben már árnyalatnyit csökkent. Az év végén mért 14,7 százalékos áremelkedés úgy jön ki, hogy az egyes országok 14,1 és 16,8 százalék közötti inflációt produkáltak.

A nyugat- és dél-európai országok csoportjában az infláció az elmúlt két évben lényegesen alacsonyabb volt, mint a balti és a kelet-közép-európai térségben. Ebben a 17 országban már kissé heterogénebb az infláció mintázata, mint a másik két országcsoportban, de kifejezetten egységes abban az értelemben, hogy – az előző két országcsoporttal ellentétben – a havi év/éves áremelkedés mértéke az elmúlt két évben egyik országban sem haladta meg a 13 százalékot. A csúcsot az infláció 2022 októberében érte el 10,3 százalékos év/éves mutatóval, ami decemberre 9 százalékra szelídült, az egyes országokban 6,7–12,6 százalék közötti ingadozással. A dél-európai országok inflációs pályája az alacsonyabbak közé tartozik, de nem különbözik jelentősen a nyugat-európaiaktól.

A száguldó magyarországi infláció egyetlen csoportba sem sorolható. A fogyasztói árak emelkedése – Lengyelországgal együtt – már 2021-ben *a legmagasabb volt* (5,2 százalék). 2022 első felében a háztartási energia, az üzemanyagok és néhány élelmiszer hatósági ársapkája lefojtotta az inflációs nyomást, ezért az árindex pár százalékponttal nemcsak a balti, hanem a KKEU-árindexénél is alacsonyabb volt. Az ársapkák részleges kivezetése után azonban az árindex magasba szökött, és messze meghaladta a régiós országokét, sőt az év végén már a balti államokét is. Mindezt úgy, hogy kilenc élelmiszerezen továbbra is hatósági ár van érvényben! A 2022. decemberében mért 25 százalékos infláció (a harmonizált fogyasztói árindex, HICP alapján) mintegy öt százalékponttal meghaladja a második legmagasabb európai uniós mutatót (Lettország, 20,7 százalék) és pontosan 10 százalékponttal a hasonló fejlettségű, gazdaság szerkezetű és energiafüggő Szlovákiáét (15 százalék).

2022 végén tehát az egyes országcsoportok inflációs pályája egyértelműen elkülönült egymástól: a magyarországi 25 százalék, a balti 17,5–20,7 százalék, a KKEU 14,1–16,8 százaléka, valamint a nyugat- és dél-európai 6,7–12,6 százalék. *Az egyes országcsoportok inflációs érintettsége tehát távolról nem azonos.*

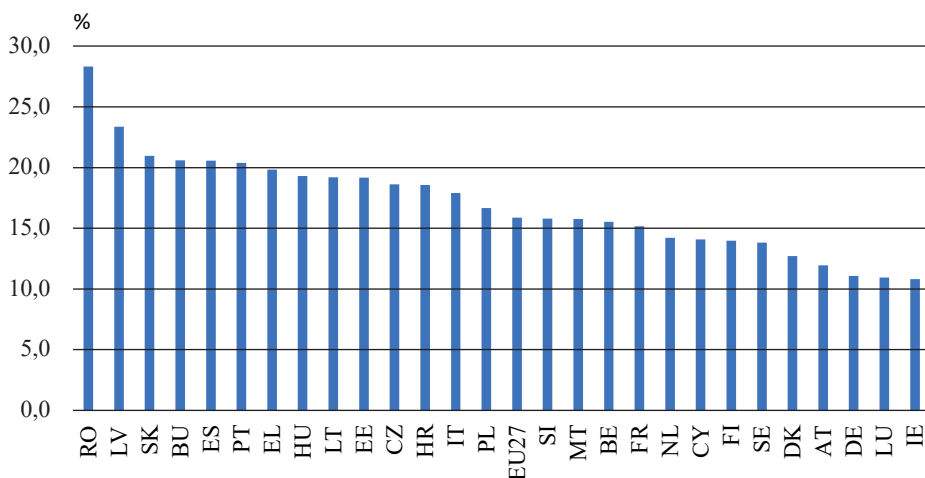
Különösen érvényes ez az élelmiszerek árára, amely tavaly mindegyik országban az infláció egyik fő húzóereje volt. Az élelmiszerek inflációja terén hasonló mintázat bontakozik ki az egyes országcsoportokban, mint amit az általános infláció mutat (*1. ábra, jobb grafikon*). A havi év/év élelmiszerár-index 2022 decemberében a balti országokban 30–33 százalékos (az átlag 31,2 százalék), a kelet-közép-európai országokban 21–27 százalékos (az átlag 24,8 százalék), a nyugat- és dél-európai

országokban pedig 11–19 százalékos (az átlag 15,7 százalék) emelkedést mutatott. Magyarországon pedig 49,6 százalékos.

Vajon milyen tényezőkkel magyarázható, hogy a kelet-közép-európai, egykori szocialista országok kevésbé bizonyultak ellenállónak az inflációs nyomással szemben (az extrém magyar helyzettől eltekintve is), mint a nyugati-déli államok? Az okok valószínűleg szerteágaznak, a kevés kvantifikálható tényezők egyike a fogyasztói kosár különbsége. A kelet-közép-európai országokban ugyanis lényegesen magasabb az élelmiszerek súlya a fogyasztói kosárban, mint a fejlettebb országokban (2. ábra). Ezt az országcsoportot tehát az élelmiszer-infláció kétszeresen is sújtja: egyrészt, mint az 1. ábra jobb grafikonja mutatta, az élelmiszerek áremelkedése magasabb az EU-átlagnál, másrészt ez a magasabb árindex nagyobb súllyal érvényesül a fogyasztói kosárban.

2. ábra

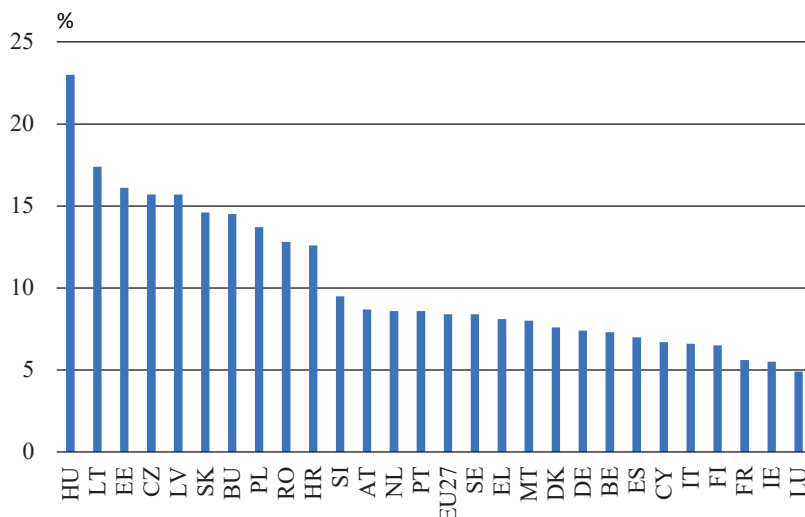
Az élelmiszerek részaránya az EU-országok háztartási fogyasztásában, 2022

Forrás: Eurostat, Economy and Finance, Prices, [prc_hicp_inw].

Emellett a kelet-közép-európai országok többsége nagyobb mértékben függ az orosz energiaszállításoktól is. Ennek a hatása a fogyasztói árak alakulására azonban nehezen mutatható ki, mert – az élelmiszerekkel ellentétben – a háztartási energia árának alakításába az egyes országok kormánya eltérő mértékben és módon avatkozott be.

**Az energia- és szezonális élelmiszerárak nélkül számított HICP
az EU-tagországokban 2022. decemberben (év/év)**

Forrás: Eurostat, Economy and Finance, Prices, [prc_hicp_manr].

Fontos adalék azonban, hogy a balti és a KKEU-országok 2022 végén mind a 12 HICP-termékcsoportban az inflációs lista első helyeinek egyikén álltak. Olyannyira, hogy a háztartási energia és a szezonális élelmiszerek nélkül számított inflációs index első tíz helyén is kizárólag ezek az országok találhatóak (3. ábra). A magasabb inflációs nyomás tehát általánosan, a termékek és szolgáltatások széles körében érvényesült, ami a fejlettebb országokkal összehasonlítva a piaci mechanizmusok és a verseny gyengeségeire mutathat rá.

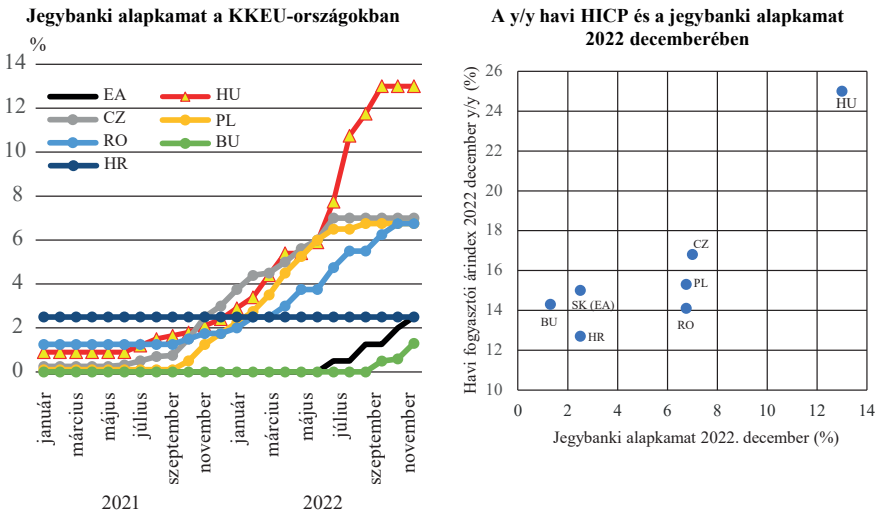
Kamatpolitikai tájkép

Mivel Szlovákia kivételével valamennyi felsorolt KKEU-ország kívül van (Horvátország január 1-jéig kívül volt) az euróvezeten, érdemes áttekinteni a kamatpolitikájuk alakulását. Az Európai Központi Bank (EKB) 2022 júliusában indította el a kamatemelési ciklust, 50–75–75–50 bázisponttal; az irányadó kamat az év végére 2,5 százalékra emelkedett. Ez érvényes Szlovákiában is. A többi ország jegybankja

ennél korábban lépett, a magyar és a cseh jegybank már 2021 júliusában, majd a román és a lengyel 2021 őszén. 2022 decemberére a román, a cseh és a lengyel alapkamat 6,75–7 százalékon stabilizálódott. A horvát jegybank stabilan 2,5 százalékon tartotta az alapkamatot az elmúlt két évben, ez decemberre pontosan megegyezett az EKB-alapkammal, így az euróövezetbe való belépés nem okoz változást. A szintén az euroövezetbe igyekvő bolgár jegybank egészen 2022 szeptemberéig 0 százalékon tartotta az alapkamatot, és ezt követően is csak nagyon szerényen emelt.

4. ábra

A jegybanki alapkamat és a fogyasztói árindex a KKEU-országokban

Forrás: Saját gyűjtés a jegybankok honlapja és az EKB adatai alapján.

Csakúgy, mint az inflációs pályával, *Magyarország az alapkammal is kilóg a sorból*. Az alapkamat tavaly szeptember óta 13 százalékos, ráadásul már nem is ez az irányadó kamat, mivel ezt a szerepet októberben az egynapos betéti gyorstender 18 százalékos kamata vette át.

Az alapkamat-emelés természetesen nem csodafegyver, hatását a hüvelykujjszabály szerint is csak legalább 6 hónapos – 1 éves időhorizonton fejtheti ki. Ráadásul az olyan külső ársokkok ellen, mint amelyek az elmúlt időszakban érték a gazdaságokat, korlátozott a hatása. A 2022 októberére óta kimagasló magyar alapkamat ebben

az értelemben akár adekvát is lehet a helyzettel, hiszen abban a hónapban a magyar inflációs ráta (21,9 százalék) több mint 7 százalékponttal meghaladta a KKEU átlagát (14,6 százalék), és az ársapkák várható feloldása miatt a további emelkedés is biztosan előrejelezhető volt.

Magyarország elesett az inflációs csatában

Mi magyarázza, hogy Magyarország ilyen mértékben lóg ki nemcsak az EU-átlagból, hanem a referenciaértéknek számító KKEU-országok inflációs trendjéből is? A választ nyilván nem a „szankciós politikában” kell keresnünk, hiszen ha ez lenne a helyzet, akkor annak a többi EU-tagországban, legalábbis a régió hozzánk hasonló adottságú többi országában érvényesülnie kellene. Csakhogy Magyarországon 2022 decemberében durván 10 százalékponttal volt magasabb az áremelkedés üteme, mint a régiós versenytársaké. 2023 első hónapjaiban tovább fog nyílni a rés, mivel a többi országban minden bizonnyal folytatódik a lassú mérséklődés, miközben Magyarországon még mindig emelkedés várható.

Amiben Magyarország jelentősen különbözik a régió többi országától, az a hazai gazdaságpolitikában és a kormányzati beavatkozásokban keresendő. *A fiskális politika kétszeresen is gerjesztette a magyar inflációt.* Először akkor, amikor a választások előtti pénzosztogatással olyan vásárlóerőt teremtett, amely a már akkor is erősödő inflatorikus környezetben keresleti oldalról szabad utat adott a termelői-kereskedői áremelési törekvéseknek. Másodsor pedig akkor, amikor a választások előtti pénzosztás által teremtett költségvetési lyukakat szintén inflációgerjesztő, adóemelési megoldásokkal tömkölte be.

A költségvetési bevételek növelését célzó „extraprofitadók” ugyanis nem elsősorban az érintett ágazatokban működő cégeket sújtották, amint azt a kormányzati retorika sugallta, hanem a fogyasztókat, akikre az adók terheit a cégek áthárították. Ezt különösen addig teheték meg, ameddig nem volt keresleti korlát. A kiskereskedelmi láncokra kivetett 60 milliárd forintos pluszadóteherről már bevezetésekor tudni lehetett, hogy meg fog jelenni a fogyasztói árakban (Palócz, 2022). Ez történik a légitársaságokra utasonként kivetett extraprofitadóról, ami a légitarifák – desztinációtól függően – 10–20 százalékos emelkedésével jár. Minden egyéb extraprofitadó, a reklámcégeket, a gyógyszerforgalmazókat, a telekommunikációs cégeket és a biztosítótársaságokat sújtó adó beépül a fogyasztói árakba, mint ahogyan a megemelt és kiterjesztett népegészségügyi adó (neta) is növeli az inflációt.

A vállalatok bruttó profitjának jelentős emelkedése 2022-ben, amire a Magyar Nemzeti Bank 2022. decemberi inflációs jelentése hívta fel a figyelmet (MNB, 2022), azt sugallja, hogy értékesítési árakat a cégek a beszerzési árak emelkedését meghaladó mértékben tudták növelni. Nem tudható azonban, hogy milyen mértékben kényszerültek a bruttó profit növelésére a fizetendő extraprofitadók kigazdálkodása végett, és mi az, ami valóban a cégeknél maradt. Az azonban biztos állítható, hogy az extraprofitadó fizetési kötelezettsége számottevő, a költségekkel nem indokolható áremelést kényszerített ki. A Mol mint a legnagyobb extraprofitadó-fizető (300 milliárd forint) nem tartozik ebbe a kategóriába, mivel nála az energiaárak emelkedése valóban jelentős windfall profitot eredményezett.

Az állami elvonás terheit fizeti meg a magyar fogyasztó 2023 elején az üzemanyagoknak a környező országokénál magasabb áraban, mivel a Mol azok révén extraprofitához jut, amit a kormány elvon (az extraprofitadón felül). A háztartási energia ára brutális emelkedésének a pontos okait nehéz átlátni, mert nem tudható, hogy az államnak pontosan mennyibe kerül a támogatott rezsziár fenntartása, és azt sem, hogy afölött milyen pluszbevételekre tesz szert a felemelt, piacinak titulált tarifával. Hiszen a világpiaci energiaárak már meredeken csökkennek, viszont ez nem gyűrűzik át a lakossági „piaci” gáz- és áramárba.

Az extraprofitadók mellett a kormány az ársapkákkal is súlyosan beavatkozott az árakba, ami az MNB számítása szerint plusz 3-4 százalékos áremelkedést okozott (Balatoni, 2022). Ezt az MNB a helyettesítő termékek árának indokolatlan emelkedése alapján mutatta ki. Ugyanakkor empirikus ár-összehasonlítások azt is mutatják, hogy ha kényszerű gyakorlattá válik az áraknak a beszerzési árak által indokoltnál nagyobb emelése, akkor az mindenféle más termékre is kiterjedhet. Ez olyan fokozott inflációs környezetet teremthet, ami átláthatatlanná és kiszámíthatatlanná teszi a termelők és kereskedők áremelési törekvéseit, amelyeket a piac vagy visszaigazol, vagy sem.

A magas infláció amúgy is hajlamos szétzilálni a piaci viszonyokat, az állami beavatkozás pedig tovább növeli a piac torzulását. Ezt mutatja, hogy azonos termékek esetében akár többszörös különbség is lehet az egyes boltok árai között, attól függően, hogy milyen adóterhek sújtják őket, illetve, hogy a kaotikus piaci viszonyok között milyen árazási stratégiát folytatnak. Egyes importált élelmiszertermékek ára Magyarországon a többszöröse lett, mint más országokban. Emellett belföldi termelők is úgy nyilatkoztak, hogy értékesítési árak korántsem emelkedtek olyan

mértékben, mint amit a kiskereskedelem alkalmaz.¹ Ezekkel az extrém áremelési próbálkozásokkal még jó ideig számolnunk kell – ameddig a piac konszolidálódik. És akkor még nem beszéltünk a forintárfolyam gyengülésének káros hatásáról a bel-földi fogyasztói árak alakulására, ami részben az importtermékek árában, részben a termeléshez szükséges inputok beszerzési árában mutatkozik meg.

Az MNB viszonylag korán, 2021 nyarán elkezdte a kamatemelési ciklust, de egy ideig hezitált az infláció elleni fellépés és a gazdasági növekedés szempontja között. A kamatok *optimális* szintjének szükségességét hangsúlyozta, nyilván a gazdasági növekedés szempontjait is szem előtt tartva. 2022 nyarára azonban változott a stratégia, és az MNB a monetáris politika célját 110 százalékból az infláció elleni harc jegyében deklarálta. Azóta az infláció leszorításának és a gazdasági növekedés ösztönzésének a szempontja két intézmény, az MNB és a kormány között ütközik. Miközben az MNB magas kamatokkal és likviditásszűkítő lépésekkel igyekszik csökkenteni a keresletet, a kormány a recesszió elkerülésére koncentrálna, és a kkv-szektorban nyújtott kedvezményes hitelekkel, valamint a Baross Gábor Újraiparosítási Hitelprogram szintén támogatott konstrukcióival olcsó forráshoz kívánja juttatni a vállalkozásokat. Kérdés, hogy a kétfelé húzó gazdaságpolitikai lépések milyen inflációs pályát fognak eredményezni.

Ha tehát arra keressük a választ, hogy a decemberi év/éves 25 százalékos magyar infláció (HICP) miért lóg ki a kelet-közép-európai országok 13–17 százalékos referenciasávjából, a választ a magyar gazdaság- és költségvetési politikában kell keresnünk. S mivel az élelmiszerárstopok feloldására 2023-ban mindenképpen szükség lesz, ez olyan újabb inflációs impulzust fog eredményezni, ami Magyarországot tovább távolítja az európai és régiós trendektől.

Hivatkozások

- Balatoni, A. (2022). *Ársapkák és infláció: mit üzen a múlt és mit mutat a jelen?* MNB sajtóközlemények 2022. december 15. <https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozloemenyek/2022-evi-sajtokozloemenyek/balatoni-andras-arsapak-es-inflacio-mit-uzen-a-mult-es-mit-mutat-a-jelen>
- MNB (2022). *Inflációs jelentés, 2022 december*. <https://www.mnb.hu/kiadvanyok/jelentesek/inflacios-jelentes/2022-12-22-inflacios-jelentes-2022-december>
- Palócz, É. (2022). A magyar gazdaság két egymásra torlódott válság közben. In: *Társadalmi Riport 2022*. Társki, Budapest. https://tarki.hu/sites/default/files/2022-12/017_032TRIP2022_Palocz.pdf

¹ Beszélünk kell a téstáról. <https://telex.hu/gazdasag/2023/01/24/elelmiszer-teszta-ar-barillolasz-import-draga>

Az egyes országcsoportok év/éves havi inflációs mutatói

